

Matko Botić

Bravo, bravo, nevjerojatno...

Prema djelima Daniila Harmsa
Cirkus Destetika

Redatelj:
Aleksandar Popovski

Hrvatsko narodno kazalište
Ivana pl. Zajca, Rijeka
Hrvatska drama

Premijera:
u zgradi Kazališta, 6. studenoga 2010.

Istajući repertoarne knjižice najvećih teatarskih kuća u državama nekoć okupljenima u Jugoslaviji, dva se redateljska imena nameću kao najzaposleniji predstavnici mlade novokazališne estetike. Pritom valja primjetiti kako je riječ o gotovo pa dijametralno suprotnim redateljskim rukopisima – s jedne strane tu je hrvatski redatelj Oliver Frlić, sa žestokim i beskompromisnim društvenim angažmanom vlastitih teatarskih šok-terapija, a s druge Makedonac Aleksandar Popovski, čije zaigrane teatarske slike na prvi pogled mogu izgledati pomalo eskapistički i ilustrativno. U Frlićev srčani doprinos kazališnoj osvještenosti više, na sreću, ne sumnja gotovo nitko, ali što ćemo s Popovskim i njegovim sirenski zavodljivim teatrom nesputane igre, čiji je najnoviji izdanak *Cirkus Destetika* u riječkom HNK-u? Stvarajući u vremenu u kojem je, njegovim vlastitim riječima, *radikalnost nekadašnjeg teatra*

Nije dovoljno imati samo pamet i talent. Valja imati i energiju, stvarni interes, čistoću misli i osjećaj odgovornosti.

(Harms, 1937.)

Damir Orić, Anastazija Balaž Lečić, Ozren Grabarić, Tanja Smoje

postala mainstreamom dnevnih novina, Popovski se predstavlja kao ustrajni zagovaratelj povratka u teatarsku iluziju, magiju kazališne zaigranosti koja se na pomalo paradoksalan način pretvara u buntovničku alternativu sveprisutnoj medijskoj diktaturi surovosti. Makedonski redatelj u svakoj svojoj predstavi u lepršavu iluziju zamata ljudsku intimu i teškoće igranja društvenih uloga, s temeljnim motivom koji čini zajednički nazivnik cjelokupnog mu opusa – motivom *putovanja* i *promjena* koje se na tom (duhovnom/fizičkom/metafizičkom) putovanju neminovno događaju. Putovao je i mijenjao se tako Nikola Ristanovski kao Don Juan, Nikola Đuričko kao Candid te Ozren Grabarić kao Peer Gynt, putovala je i promjene doživljavala začarana mladež u šumi Shakespearove *Ivanjske noći* i protagonistica *Brodilca za lutke* Milene Marković. Ali putuje i mijenja se i Popovski pa su u njegovim posljednjim inscenacijama vidljivi i sve češći otkloni od klasično strukturirane dramske situacije, u korist otvorene postdramske fakture koju sam redatelj naziva principom *destetike*. Destetika je shvaćena kao preispitivanje uobičajene estetike koju usprkos duhovitim otklonima nije napuštao u spomenutim predstavama, a u svježije izdanke tog *vrlóg novog Popovskog*, osim programatski odabranih, iako problematičnih *Metamorfoza* po Ovidiju iz Jugoslovenskog dramskog pozorišta spada i najnovija riječka premijera, koja već u naslovu otkriva djelić svojih namjera.

Cirkus Destetika nastao je prvotno na plaži bivšega riječkog Hotela Park, samo nekoliko koraka od mora, s vizurom Rijeke kao zapaženim elementom scenografije. Sven Jonke, član dizajnerskog kolektiva Numen, prvi je suradnik Popovskog i iz njegova tretmana prostora proizlaze mnoge bitne režijske odrednice njihovih zajedničkih projekata. Na riječkoj plaži Jonke podiže cirkusku šatru oivičenu zagasitocrvenim kružnim zastorom, koji poput mnogih njegovih prijašnjih scenografskih rješenja ima aktivnu ulogu u glumačkoj igri. Malobrojna publika smještena je, naime, unutar cirkuskoga prostora, a glumačke/cirkuske "točke" odigravaju se izvan ruba, na uskom brisanom prostoru koji zakratko oslobodi vrtoglavo brz ples zastora. Poruka je možda predoslovna, ali upečatljiva – u destetičkom cirkusu Popovskog i Jonkea stvarni artisti na žici svakodnevnog preživljavanja su nijemi promatrači iz

Stvarajući u vremenu u kojem je radikalnost nekadašnjeg teatra postala mainstreamom dnevnih novina, Popovski se predstavlja kao ustrajni zagovaratelj povratka u teatarsku iluziju.

Glumački ansambel CD

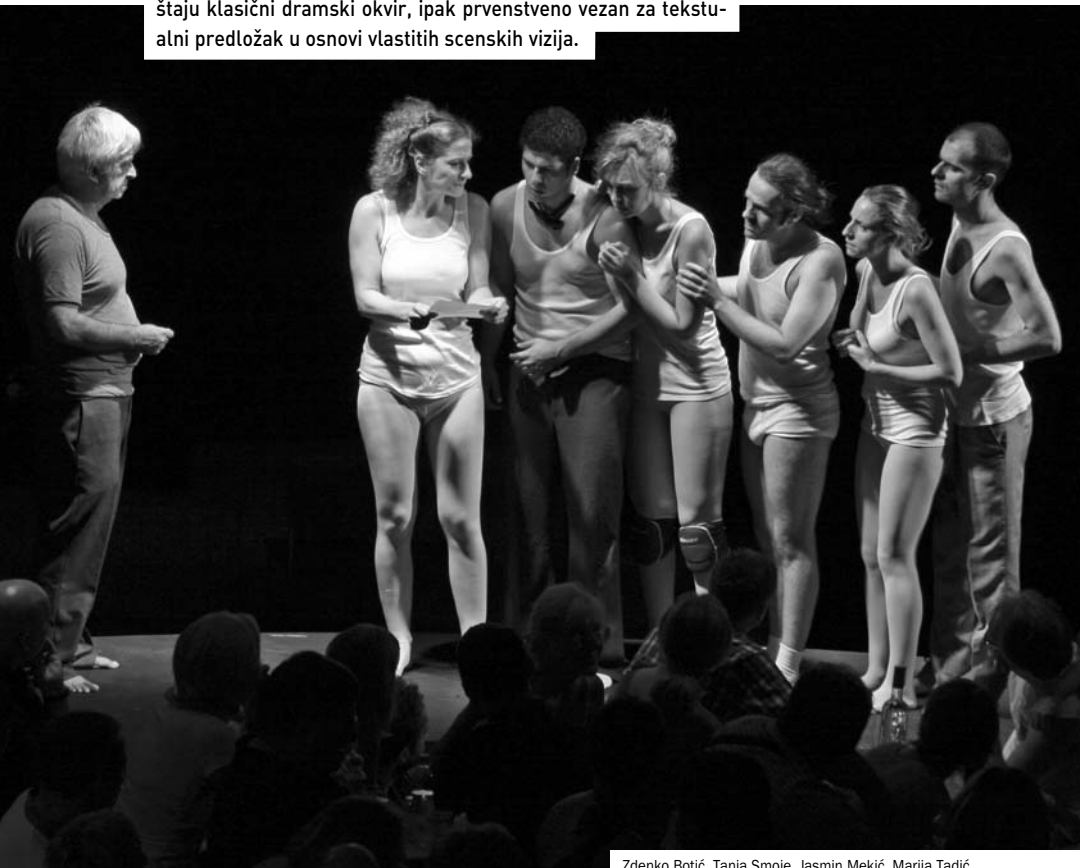
publike, koji kriveći vratove pokušavaju povezati konce začudnih događaja ovoga anticirkuskog cirkusa. Radovi Daniila Harmsa inscenirani u riječkom *Cirkusu* okupljeni su i složeni iz desetak prozih tekstova, nekoliko dramoleta i dvije – tri pjesme ruskoga nesretnog genija, s ciljem da se u kolažu Harmsovih zaigranih apsurdâ prepozna poveznica s današnjim vremenom, u kojem logi-

ka besmislice prevladava češće nego što smo voljni priznati. Popovskog ne zanima politička osuda staljinističkog terora skrivena u svakom zarezu Harmsova pisma ni izravna usporedba s bilo kojim konkretnim društvenim uređenjem, on je prije svega zainteresiran da se nesputana mašta duhovitog *apsurda našega svagdašnjeg* iz piščeve rečenice prelije u razigranu scensku metaforu svako-

U njegovim posljednjim inscenacijama vidljivi i sve češći otkloni od klasično strukturirane dramske situacije, u korist otvorene postdramske fakture koju sam redatelj naziva principom *destetike*.

dnevnog preživljavanja usprkos svemu. Važno pogonsko gorivo u nastajanju te metafore svakako je nadahnuta i zavodljiva glazbena kulisa makedonske skupine Foltin, koja je umnogome pomagala da se rasuti teret Harmsovih minijatura poveže u teatarski potentnu cjelinu. Redatelj

Popovski, usprkos “destetičkim” stremljenjima koji tretmanom prostora i dramaturškim postupcima polako, ali sigurno napuštaju klasični dramski okvir, ipak prvenstveno vezan za tekstualni predložak u osnovi vlastitih scenskih vizija.

Zdenko Botić, Tanja Smoje, Jasmin Mekić, Marija Tadić, Ozren Grabarić, Anastazija Balaž Lečić, Damir Orlić

uz pomoć riječke dramaturginje Magdalene Lupi osmišlja kabaretsku fakturu komada u kojoj ostarjeli direktor cirkusa nezainteresirano najavljuje veličanstvene i čarobne točke, koje u izvedbi “artista” nisu ništa drugo do gorkih i smiješnih manifestacija životnih besmislica bez ičega “magičnog”. Kolažiranjem i interpolacijom Harmsovih prozih, poetskih i dramskih sekvencija predstava se privedi kraju ogoljivanjem glumaca, koji u finalnim monolozima, bez zaštitne mreže scenske odjeće i prigodnog cere-

monijala, poništavaju granicu između tobožnjeg cirkusa i stvarnog života u njegovu (trag)i komičnom očitovanju. U odabiru i montaži scenskoga materijala iz bogate Harmsove riznice besmislica krije se šarm, ali i ograničen domet riječke predstave, jer predvidljiva i pomalo statična struktura komada koji se od početka razmatra na očekivan

način glumcima nije pružila mogućnost za istinski iskorak u razigranu iluziju, kakvu pamtimo iz nekih drugih produkcija makedonskog redatelja. Stječe se dojam kako je Popovski, usprkos “destetičkim” stremljenjima koji tretmanom prostora i dramaturškim postupcima polako, ali sigurno napuštaju klasični dramski okvir, ipak prvenstveno vezan za tekstualni predložak u osnovi vlastitih scenskih vizija. Ta dramaturška osnova u *Cirkusu Destetika* ne sadrži kreativni potencijal za punokrvnu teatarsku magiju izvan šarmantnih, ali slabo povezanih Harmsovih skica niti svojim završnim obratom iz cirkusa u stvarnost poetira odučujućom snagom potrebnom da bi efektno zaokružila cjelinu. Kad smo već kod nedostataka, treba spomenuti i neshvatljiv scenografski gaf nastao prilikom jesenskog premještaja predstave s vjetrovite plaže u zavjetrinu kazališne zgrade. U toj prilagodbi cirkuski je šator postavljen na scenu riječkog teatra pa su gradske vizure Rijeke s obala Pečina zamijenili barokni lusteri starog Felner-Hellmera, što nije isušilo utjecalo na prostornu utemeljenost komada. Ono što jest narušilo cijelu koncepciju jest nasilno umetnuta zavjesa koja nevjesto “glumi” morskoučinu s jedne strane šatora, s kojom je stvarnost što okružuje prostor cirkusa i publiku unutar njega nepopravljivo ozračena jeftinim i nepotrebnim kazališnim “kao da” trikom.

Dramaturški problemi povukli su za sobom i jednoobraznost glumačkog izričaja pa u riječkom *Cirkusu* glumci nisu imali priliku za izrazitiji izvedbeni “put” (i promjene koje se na tom putu događaju). Usprkos tome, riječki ansambl znao se nositi s izazovima Harmsova ludizma s kojim je teško naći pravu granicu zaigranosti i odmaka. Zdenko Botić uvjerljiv je kao naopaki meštar ceremonije, neprestano igrajući na istu kartu flegmatične pomirenosti sa životnim nedaćama koja se očituje u duhovito nezainteresiranom “bravo, bravo, nevjerojatno” nakon svake izvedene točke, a njegov završni monolog “Sjećanja jednog mudrog starca” pogođen je vehemencijom, životni kontrapunkt toj početnoj rezignaciji. Među mladim glumcima koji čine ostatak ansambla u (anti)cirkuskim točkama izdvojio se Damir Orlić odmjerenim i nenametljivo duhovitim kreacijama nastalim po kratkim novelama *Jevstignejev se smije, Simfonija broj dva* i u vodviljskoj sceni iz dramoleta *P(etar) M(ihajlović)*. Tanja Smoje i Anastazija

Balaž Lečić potvrdile su svoj u riječkom repertoaru nedovoljno iskorišten komički potencijal, Tanja s pogodnom mjerom histerije kao Jevstignejevova supruga, a Anastazija prije svega kao urnebesna majka koja čuje samo najglupli dio izgovorene riječi iz dramoleta *Komad*. Gošća iz Zagreba Marija Tadić izvrsno se uklopila u riječki ansambl, ljupkom i preciznom minijaturom krotiteljice lavova i emocionalno ispunjenim monologom o pismu Nikandra Andrejeviča, a Jasmin Mekić svojom je izrazitom humorom stilizacijom bio jako dobro prihvaćen od publike, ali se mjestimično gubio u pretjeranoj karikaturnosti koja je zanemarivala suptilnost Harmsova pisma nauštrb trenutnog efekta. U ulozu koja se u programskoj knjižici zove “Trapezist” izmijenila su se dva mlada gostujuća glumca, Ozren Grabarić (koji je odradio većinu ljetnih izvedbi) i Igor Kovač (zadužen za kraj ljetne i cjelokupnu jesensku smjenu). Grabarić i Kovač nisu kopirali jedan drugoga, stvarajući dojmive uloge u kojima je Grabarić bio za nijansu opušteniji i zaigraniji, a Kovač je manjak virtuosne igre nadoknađivao studioznom ocrtavanjem tumačenih karaktera.

Aleksandar Popovski i njegova teatarska tvornica iluzija nastavlja sijati žive proplamsjave kazališnog duha po europskim pozornicama, a *Cirkus Destetika* unutar repertoara matične kuće unatoč nedostacima predstavlja dobro osmišljenu i rado gledanu uspješnicu, koja s *Turbo folkom* čini reprezentativan kvarnerski par dijametralno suprotnih poetika trenutačno najkvalitetnijih i najzaposlenijih regionalnih redateljskih zvijezda. *Nije dovoljno imati samo pamet i talent. Valja imati i energiju, stvarni interes, čistoću misli i osjećaj odgovornosti*, poučava nas mudro Harms. Energiju, stvarni interes, čistoću misli, osjećaj odgovornosti, sve to stvarno i jest uložio redatelj zajedno s autorskom ekipom i glumačkim ansamblom u rad na riječkom *Cirkusu Destetika*, ali nekad u teatru, nažalost, čak ni to nije dovoljno za istinski velik umjetnički događaj.